

ZBIÓR DEKRETAŁÓW KRAKOWSKICH W FRAGMENTCIE KRAKOWSKIM

W ostatnich latach jesteśmy świadkami wznowienia badań nad dziejami nauki prawa rzymskiego i prawa kanonicznego, szczególnie w okresie tak zwanego renesansu XII wieku.

Wysiłek wielu uczonych, szczególnie skupiających się wkoło założonego przez Józefa Forchielliego czasopisma „*Studia Gratiana*” (pierwszy tom tej publikacji przeznaczonej początkowo do ogłoszenia studiów przedstawionych w związku z uczczeniem w r. 1952 przez wielki zjazd naukowy współczesnych kanonistów, 800 rocznicy *Dekretu* Gracjana, ukazał się w r. 1953) oraz wkoło kierowanego przez St. Kuttnera z Waszyngtonu Institute of Research and Study in Medieval Canon Law (1955), idzie między innymi w kierunku wydobycia na światło dzienne i opracowania pomników średniowiecznej literatury prawniczej. Długi szereg badaczy pracujących bądź indywidualnie, bądź w całych zespołach dokonało w bibliotekach Francji, Anglii, Italii, Città del Vaticano, Hiszpanii, Niemiec, Holandii, Belgii i Szwajcarii szeregu cennych odkryć, które wzbogacają nasze wiadomości o rozwoju nauki prawa w średniowieczu i rzucają nowe światło na rozmiary ówczesnej produkcji naukowej, związanej zarówno z rozwojem uniwersyteckiej nauki prawa jak i z potrzebami praktyki sądowej.

Z krajów nam bliskich jedynie średniowieczne księgozbiory Pragi i Ołomuńca budziły pewne zainteresowania nauki już w XIX wieku. Dopiero jednakże w ostatnich czasach, dzięki wysiłkowi prof. Mirosława Boháčka okazało się, jak cenne teksty prawnicze przechowywane są w dawnej bibliotece kapitulnej w Ołomuńcu.

Zagraniczni uczeni nie zaglądali do bibliotek polskich. Tymczasem podjęte przeze mnie poszukiwania, zapoczątkowane w okresie międzywojennym i stale kontynuowane, wykazały niespodziewane bogactwo rękopisów zarówno prawa rzymskiego jak i kanonicznego, swą wewnętrzną wartością nie ustępujących znanym kodeksom zachodnioeuropejskim.

Wśród nich na czoło wysuwają się dwa rękopisy *Dekretu* Gracjana (MS 356 Biblioteki Jagiellońskiej i MS 70 Biblioteki Seminarium Duchownego w Płocku), wczesna przeróbka *Dekretu* Gracjana włoskiego pochodzenia z dawnej biblioteki kościoła Panny Marii w Gdańsku, dzisiaj w Bibliotece PAN w Gdańsku (MS 275), bolońskiego pochodzenia rękopis Biblioteki Kapitulnej w Krakowie (MS 89) z cennymi pomnikami literatury dekretalistycznej i romanistycznej

z końca wieku XII. Dla dziejów nauki prawa rzymskiego z pewnością cennymi okazały się rękopisy poszczególnych części *Corpus iuris civilis* z glosami wczesnych glosatorów szkoły bolońskiej, wśród nich i Irenriusa. Między nimi dawny rękopis Biblioteki Kapitulnej Poznańskiej, dzisiaj przechowywany w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu (MS 11) zasługuje na szczególną uwagę nie tyle ze względu na nieliczne pozostałe glosy przedakkursjańskie, ile ze względu na zupełnie specyficzną metodę uaktualnienia rękopisu. Nieznany prawnik, nie wiadomo czy Polak, czy raczej cudzoziemiec, w okresie zanim rękopis przywędrował do Polski, wyciął wszystkie marginesy, na których figurowały stare glosy, a w ich miejsce nalepił zżynki pergaminowe zapisane glosą Accursiusa, stanowiącą podówczas podstawę wykładu prawa rzymskiego.

Niektóre z rękopisów prawniczych przechowywane w naszych bibliotekach są szczególnie cenne ze względu na swe miniatury. I tak w MS 75 dzisiejszej Biblioteki PAN w Gdańsku, zawierającym *Dekret* Gracjana, tekst właściwego pomnika otwiera miniatura będąca wyrazem ówczesnej politycznej koncepcji broniącej przez kurialistów z przełomu w. XII/XIII o wyższości papieżstwa nad cesarstwem, zaś w rękopisie *Digestum vetus* Biblioteki Kórnickiej przywiezionym do Polski w drugiej połowie w. XV przez kanonika płockiego doktora prawa rzymskiego Dersława z Karnic znajdują się wprost unikalne miniatury ilustrujące treść przepisów zawartych w tej części kodyfikacji justyniańskiej.

Wśród zagadnień żywo interesujących dzisiejszych historyków średniowiecznej kultury prawniczej poczesne miejsce zajmuje problem redakcji zbiorów dekretów papieskich, w szczególności w okresie przed powstaniem tzw. *Compilatio prima* Bernarda z Pawii, sporządzonej wedle mej hipotezy przed r. 1187.

W okresie rozwoju dekretystyki, koncentrującej się pod wpływem szkoły glosatorów na komentowaniu *Dekretu* Gracjana, od ostatniej ćwierci XII w. powstało żywe zainteresowanie się zarówno w szkołach północno-włoskich, jak i francuskich dekretami papieskimi. Rozumie się pod nimi akty związane z działalnością jurysdykcyjną papieża, zawierające sformułowane na piśmie bądź rozstrzygnięcia sporów poddanych pod orzecznictwo papieża, bądź pouczenia prawne wydawane czy to na prośbę lokalnych władz kościelnych, czy też osób prywatnych. W związku ze wzrostem aurytety papieża ówczesni prawnicy normy prawne wydane przez papieża w konkretnym wypadku traktowali jako normy ogólnie obowiązujące, uzupełniające lub zmieniające przepisy zawarte w *Dekrecie* Gracjana. Stąd ze strony praktyków i nauczycieli prawa na ówczesnych uniwersytetach powstała zrozumiata tendencja zbierania przepisów „nowego prawa”. W początkowym etapie zebrane przez się dekretały wpisywali do rękopisu *Dekretu* na marginesie miejsca,

w którym znajdowała się dawna analogiczna norma prawna, zmieniona czy uzupełniona dekretalem papieskim. W związku ze wzrostem ilości nowych dekretałów wpisywano je na końcu rękopisu *Dekreiu*. Dość rychło zaczęto tworzyć nowe zbiory samych dekretałów kursujące obok rękopisów *Dekretu*. Umieszczano w nich dekretały w pełnej osnowie, z adresem i z formułą datacyjną nie dbając o zachowanie kolejności chronologicznej. Wpisywano je w porządku, w jakim dostały się one do rąk zbieraczy. Z czasem w miarę postępu nauki prawa i w związku z wielką ilością dekretałów zaczęto je porządkować zależnie od ich treści. Ponieważ zdarzało się, że jeden dekretal rozstrzygał kilka różnych zagadnień, zaczęto je dzielić, włączając poszczególne rozstrzygnięcia do grupy dekretałów zajmujących się analogicznymi zagadnieniami. Były to już zbiory systematyczne, ułatwiające korzystanie z postanowień „nowego prawa” zarówno w nauczaniu uniwersyteckim, jak i w praktyce sądowej. Początkową bardzo niedoskonałą systematykę ulepszył Bernard z Pawii, grupując dekretały papieskie i pewną ilość pominiętych przez Gracjana przepisów dawnego prawa, głównie kanonów synodalnych w pięcioksięgu według schematu: *iudex, iudicium, clerus, connubium, crimen*. Układ ten stał się rychło wzorem dla późniejszych zbieraczy dekretałów papieskich. Nim też posłużył się Rajmund z Pennafort redagując pierwszą kodyfikację powszechnego prawa kanonicznego znaną pod nazwą *Dekretałów Grzegorza IX*.

Współczesna kanonistyka z zainteresowaniem śledzi proces tworzenia się zbiorów „nowego prawa” i stara się dać odpowiedź, jak wyglądał mechanizm powstawania zbiorów zarówno typu prymitywnego, jak i systematycznych. Jasne jest, że odpowiedź na nasuwające się problemy może być dana dopiero z chwilą zinwentaryzowania i zanalizowania wszystkich zbiorów jednego i drugiego typu. Stąd każde odkrycie w tym zakresie jest skrzętnie notowane i podejmowana jest próba charakterystyki odkrytego tekstu na tle innych znanych już zbiorów.

W rękopisie MS 106 kapitule katedralnej krakowskiej zawierającym *Summa Aurea* Wilhelma z Auxerre, jako kart ochronnych użyto binionu zapisanego starannym pismem kodeksowym z końca XII w. Bliższa analiza zawartych w nim tekstów wykazała, że jako kart ochronnych użyto pierwszej i ostatniej karty obszerniejszej ongiś składki zamykającej rękopis zawierający systematyczny zbiór dekretałów papieskich.

Karty ochronne pochodziły z bardzo starannego rękopisu spisane w dwu kolumnach, rozmiarami większego niżeli rękopis, do którego zostały dodane z okazji oprawy. Obecny stan rękopisu

pozwała na przypuszczenie, że zostały one przy okazji nowszej oprawy przycięte, na skutek czego znikł zupełnie górny margines kart ochronnych do tego stopnia, że ucierpiały na tym i pierwsze wiersze tekstu. Uszkodzeniu uległa na skutek przycięcia również notatka proweniencyjna figurująca na k. 1 dzieła Wilhelma z Auxerre.

Kodeksowe, bardzo wyraźne pismo (niestety silnie starte na *recto* pierwszej karty ochronnej rękopisu, co nasuwa przypuszczenie, że przez dłuższy czas rękopis był pozbawiony oprawy) ozdobione starannymi barwnymi niebieskimi i czerwonymi na przemian inicjałami wskazuje, że rękopis, z którego wzięto karty ochronne, był wypuszczony z warsztatu jako wykończony. Nieliczne glosy, zawierające powołania się na inne miejsca zbioru oraz na przepisy prawa rzymskiego wskazują, że rękopis był czytany przez prawnika, chociaż nie jest wykluczone, że rękopis wypuszczono z warsztatu już z wpisanymi tam glosami.

Analiza tekstów wykazuje, że karty ochronne zostały wzięte z systematycznego zbioru dekretów papieskich należącego do grupy, której przedstawicielem jest *Collectio Bambergensis*. W szczególności interesujący jest stosunek naszego fragmentu do *Collectio Lipsiensis*. Fragment nasz zasługuje na to, aby go zestawić szczegółowo z odpowiednimi partiami *Collectio Lipsiensis*, gdyż z zestawienia tego można wyciągnąć interesujące wnioski co do techniki pracy redaktorów zbiorów systematycznych w okresie przed powstaniem dzieła Bernarda z Pawii.

W poniższym zestawieniu podaję kolejny numer dekretu (uwzględniając również i te, których jedynie końcowe partie figurują w naszym fragmencie), inskrypcję, incipit, wyjątkowo zaś przy nr 11 również jedyną w naszym fragmencie datację, wreszcie rubryki tytułów; w drugiej kolumnie liczbę tytułu i grupowanych pod nim dekretów w *Collectio Bambergensis*, w trzeciej miejsce ich występowania w *Collectio Lipsiensis*, wreszcie w ostatniej ich miejsce w dziele Bernarda z Pawii.

Różnice, jakie zachodzą między naszym fragmentem a zanalizowanymi przez Friedberga w jego tablicach zbiorami grupy Bamberckiej, wskazują, że mamy tutaj do czynienia z odrębnym zbiorem dekretów, a nie egzemplarzem znanych zbiorów systematycznych z okresu przed pojawieniem się dzieła Bernarda z Pawii.

Teksty figurujące na f. 1 karty ochronnej, a mianowicie nr 1—22 zawierają ten sam materiał i w tej samej kolejności co w *Coll. Lips.* w tyt. XXXV c. 20 — XL c. 4 (*Coll. Bamb.* XXXIII—XXXVII), z wyjątkiem całego tyt. XXXVIII De purgatione canonica et vulgari (którego brak również w *Coll. Bamb.*). Mamy zatem końcowe dekretały tyt. XXXV De officio et poteste iudicum delegatorum, tyt. XXXVI De cognitione mutuarum petitionum, tyt. XXXVII De

iureiurando propter calumpniam et iuramento purgationis z wyjątkiem c. 7, który znany jedynie z *Coll. Lips.*, figuruje w naszym fragmencie wśród dodatkowych tekstów (nr 43), tyt. XXXIX De restitutione spoliatorum et nouatione z pominięciem jednakże figurujących tam c. 5—9 (brak ich również w *Coll. Bamb.*), tyt. XL De dolo et contumelia alterius partis comprimenda z pominięciem c. 3 (którego brak również w *Coll. Bamb.*), który figuruje w *Comp. I* jako V, 32, 5.

Teksty na f. 2 fragmentu krakowskiego (nr 23—46) zawierają poza tekstami końcowymi (nr 38—46) ten sam materiał i w tej samej kolejności co w *Coll. Lips.* począwszy od LXIV c. 6 do LXV c. 5. Mamy zatem końcowe dekretały tyt. LXIV De clericis matrimonialiter copulatis et aliis qui fornicarias habent z wyjątkiem dwu ostatnich c. 16 i c. 17 (których brak również w *Coll. Bamb.*) oraz pięć pierwszych capituli ostatniego tytułu LXV De secundis nuptiis.

Bez jakiegokolwiek wyodrębnienia graficznego fragment nasz zawiera jeszcze 9 tekstów, z których trzech (nr 38, 39 i 42) brak zarówno w *Coll. Lips.* jak i w *Bamb.* (natomiast nr 42 jest w *Coll. Cassellana*) sześć zaś znajduje się na właściwych miejscach w *Coll. Lips.* (z czego czterech nr 43 do 46 brak zarówno w *Coll. Bamb.*, jak i w *Coll. Cass.*).

Zanim przejdę do analizy różnic, jakie możemy stwierdzić między naszym fragmentem a grupą zbiorów typu *Coll. Bambergensis*, należy zwrócić uwagę na kilka charakterystycznych cech naszego fragmentu.

1. W dekretałach nr 7, 8, 9 pisarz ograniczył się do podania jedynie pierwszych słów dekretałów.

2. Przy dekretale nr 28 po podaniu inskrypcji i incipitu zwrócił uwagę, że tekstu dekretału należy szukać w innym tytule, a mianowicie De depositione clericorum, który w *Coll. Lips.* stanowi tyt. XI i figuruje tam jako c. 17, występując w ten sposób dwukrotnie w *Coll. Lips.* (podobnie jak i *Coll. Cass.*), czego przy *Coll. Lips.* E. Friedberg nie zaznaczył.

3. Dziewięć ostatnich dekretałów nie ma żadnej łączności z ostatnim tytułem zbioru De secundis nuptiis.

W związku z powyższymi rysami charakterystycznymi dla egzemplarzy dzieł znajdującymi się dopiero na warsztacie redaktora, należy moim zdaniem przyjąć, że kopista tekstu, z którego pozostał jedynie fragment, przepisał na czysto zbiór, który nie był jeszcze ukończony, wciągając do tekstu uwagi figurujące na marginesie zbioru. W szczególności przypuszczam, że umieszczone na końcu teksty redaktor zamierzał umieścić pod odpowiednimi tytułami, tak jak to uczynił z nr 40—41 oraz 43—46 redaktor *Coll. Lipsiensis* i ostatecznie Bernard z Pawii, ale ich miejsca nie za-

znaczył w swym roboczym egzemplarzu. Właśnie brak jakiegokolwiek wyróżnienia graficznego tych dodatków w fragmencie krakowskim wskazuje, że kopista trzymał się wiernie swego wzoru, kopiując na czysto dzieło jeszcze nie wykończone.

Przy analizie tekstów figurujących w *Coll. Lipsiensis*, a pominiętych w fragmencie krakowskim uderzają następujące momenty. Na cały pominięty w fragmencie krakowskim tyt. XXXVIII składają się w *Coll. Lips.* cztery teksty synodalne figurujące w *Comp. I* jako V, 29, 2; V, 29, 1; V, 30, 2; V, 30, 1. W tyt. XXXIX pominięto c. 5 i c. 6 — dekretały pap. Aleksandra III, których nie uwzględnił również Bernard z Pawii oraz trzy teksty (c. 6—9) zaczerpnięte z Kodeksu Justyniańskiego. Z tyt. XL *Coll. Lips.* pomija nasz fragment jedynie c. 3 pochodzenia synodalnego. Z tyt. LXV (końcowego) pominięto końcowe c. 6—9 zaczerpnięte ze zbiorów powstałych z okresu przed *Dekretem* Gracjana.

Z wyjątkiem tyt. LXV c. 3, który w inskrypcji podaje synod wormacki jako źródło jego pochodzenia, wszystkie teksty występujące w fragmencie to wyłącznie dekretały papieskie. Powołany c. 3 został bardzo dawno włączony do zbiorów dekretów, skoro figuruje już w *Appendix concilli Lateranensis* i w zbiorach grupy *Coll. Bambergensis*, tak że automatycznie przechodził z wcześniejszego zbioru do późniejszego.

Wytłumaczenie cech specyficznych fragmentu krakowskiego (i starszych zbiorów grupy bamberskiej) należy zdaniem moim tłumaczyć tym, że *Coll. Lipsiensis* przedstawia nam dalszy etap pracy w stosunku do starszych zbiorów tej samej grupy, a mianowicie posługiwanie się przez jej autora zbiorem tekstów innego pochodzenia niżeli dekretały papieskie, w szczególności jakimś zbiorem pośrednim zawierającym fragmenty zaczerpnięte ze statutów synodalnych synodów odprawionych zarówno po ukazaniu się *Dekretu* Gracjana, jak i takich statutów synodalnych, których Gracjan nie uwzględnił w swym zbiorze, a które uznano za godne włączenia do zbiorów mających uzupełniać jego *Dekret*. Niektóre z tych kanonów synodalnych dopisywano do egzemplarzy *Dekretu*, gdzie figurują jako palee w znaczeniu późniejszych dodatków, inne natomiast włączano do nowych zbiorów ustawodawstwa papieskiego. Te pośrednie zbiory kanonów synodalnych uzupełniano również tekstami innego pochodzenia, o ile nie znalazły się w *Dekrecie*.

Analiza fragmentu krakowskiego, usprawiedliwiając hipotezę o kursowaniu zbiorów pośrednich, pozwala również przypuścić, iż i palee figurujące w tekstach *Dekretu* Gracjana raz w większej, raz w mniejszej ilości, były również czerpane ze zbiorów pośrednich i tym należy tłumaczyć ich nierównomierne występowanie w różnych rękopisach *Dekretu*.

	Coll. Bamb.	Coll. Lips.	Comp. I
1. (Alexander III Carnot. epo. Sane quia)	33,20	35,20	1, 21, 16
2. Idem Eboracensi archiepiscopo et Contreuenensi episcopo Ex parte Enim capellani	33,21	35,21	1, 21, 17
3. Idem Eboracensi archiepiscopo Ex parte tua quesitum est	33,22	35,22	1, 21, 18
4. Idem abbati et conuentui maioris monasterii Quoniam abbas Lecestrie Rubr. DE COGNITIONE MUTUARUM PETITIONUM CORAM EODEM IUDICE	33,23	35,23	1, 21, 19
5. Idem Volterano episcopo Ex litteris tuis accepimus	34,1	36,1	2, 4, 2
6. Idem plebano et clericis Marturensibus Miramur plurimum Rubr: DE IUREIURANDO PROPTER CALUMPNIAM ET IURAMENTO PURGATIONIS	34,2	36,2	2, 4, 3
7. Honorius papa urbis Rome omnibus episcopis orientalibus Inherentes uestigiis predecessorum.	35,1	37,1	1, 34, 2
8. Eugenius papa [III] Litteras benignitatis uestre.	35,2	37,2	1, 34, 3
9. Eugenius seruus seruorum Dei In pertractandis causis... sed cum etc.	35,3	37,3	1, 34, 4
10. Alexander III papa R. Megalensi et Nemansensi episcopo Imperatorum secularium	35,4	37,4	1, 34, 5
11. Lucius III G. Eliensi episcopo Peruenit ad nos — iuramentum. Datum Rome apud sanctum Petrum V idus decembris	35,5	37,5	1, 34, 6
12. Idem Cantuariensi archiepiscopo) Constitutus	35,6	37,6	1, 34, 7
13. Innocentius episcopus Aquilegensi patriarche et episcopo Mantuano et G. Feltrensi Quoties frater Tridentinus Rubr: DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM ET NOUATIONE	—	37,8	5, 29, 4 i palea C. II q. 5, c. 17
14. Alexander papa III Wigorniensi episcopo Sollicite cures	36,1	39,1	2, 9, 1
15. Idem Accepta conquestione	36,2	39,2	2, 9, 2
16. Idem Parisiensi episcopo et abbati s. Remigii et decano Meldensi Fratres Aramarenses	36,3	39,3	2, 9, 3

	Coll. Bamb.	Coll. Lips.	Comp. I
17. Idem Wigorniensi episcopo et R. archidiacono Audita querela	36,4	39,4	2, 9, 4
18. Idem Meldensi episcopo pars c. In litteris Super illa questione	36,5	39,10	2, 9, 5
19. Idem in eadem epistola Item cum quis dicit Rubr: DE DOLO ET CONTU- MATIA ALTERIUS PARTIS COMPRIMENDA	36,6	39,11	2, 9, 6
20. Idem Herefordensi episcopo Ad hec	37,1	40,1	2, 10, 1
21. Idem Abbati de Ramis et archidiacono Heliensi Ex litteris uestris ad nos di- rectis	37,2	40,2	2, 10, 2
22. Idem Cantuariensi archiepiscopo et Wigorniensi episcopo Dilecti filii voce noluerint ad (fol. 2)	37,3	40,4	2, 10, 3
23. (Alex. III in eadem) De sacerdotibus — differas spoliare	55,6	64,6	3, 2, 6
24. Idem Lundensi episcopo pars c. Ad aures Si autem clerici	55,7	64,7	3, 2, 7
25. Idem Eboracensi archidiacono Super eo	55,8	64,8	3, 2, 8
26. Idem Cantuariensi [archi]epi- scopo Cum in Cantuariensi provincia	55,9	64,9	3, 2, 9
27. Idem De cetero quia Stephanus	55,10	64,10	3, 2, 10
28. Idem Rem. episcopo De diacono qui in sabbato sancto etc. uide supra titulo De depositione clericorum et dispensatione.	55,11	64,11	4, 6, 1
29. Idem Exoniensi episcopo Significatum est nobis	55,12	64,12	4, 6, 3
30. Idem decano et canonicis Le- mouicensibus Cum institisset apud nos	55,13	64,13	4, 6, 4
31. Idem Episcopo Wigorniensi Ex parte prioris et fratrum	55,14	64,14	3, 2, 11
32. Idem Spalensi episcopo pars c. quod incipit: Continebatur Super eo uero Rubr: DE SECUNDIS NUPTIIS	55,15	64,15	4, 6, 5
33. Idem Alexander III Vigiliensi episcopo pars capituli Cum sit Romana Vir autem	56,1	65,1	4, 22, 1

34. Idem Exoniensi episcopo pars c. In litteris			
Super illa questione	56,2	65,2	4, 22, 2
35. Ex concilio habito apud Garma- ciam c. III			
Mulieres	56,3	65,3	4, 21, 1
36. Ignius papa			
Si qua mulier ad secundas nuptias	—	65,4	palea C. 35, q. 10, c. 4
37. Innocentius papa			
Si qua mulier ad secundas nuptias	—	65,5	palea C. 35, q. 10, c. 5
38. Idem (Alexander III) Decano et precentori et capitulo Velensi Ex diligenti relatione magi- stri E.	—	—	3, 33, 6
39. Idem			
Continebatur in litteris	—	—	3, 9, 2
40. Idem Salernitano archiepiscopo pars (c.): Licet preter Porro si aliquis clericus alicui sponte	11,5	11,5	5, 12, 1
41. Eugenius papa III capitulo Burdegal.			
Lator presencium nobis uoce uiua	11,13	11,12	5, 10, 10
42. Alexander papa III Remensi archiepiscopo			
Cum Christus perfectus sit	30,1	26,1	5, 6, 5
43. Alex(ander) papa Ierosolimorum episcopis			
Principium uniuscuiusque	—	37,7	—
44. Alexander papa III consulibus Papiensibus			
Relatum est auribus nostris	—	22,4	2, 1, 4
45. Idem Papiensi episcopo			
Cum locus non habet consensus	—	59,56	4, 1, 19
46. Idem Mediolanensi archiepiscopo			
Querelam uenerabilis fratris	—	22,5	3, 26, 1

Niniejszy artykuł stanowi punkt wyjścia moich rozważań, które skierowałem do publikacji do mało u nas znanego biuletynu „Institute of Research and Study in Medieval Canon Law”. Ukazał się on w r. 1960¹, jako praca moja napisana wspólnie z St. Kuttnerem, dyrektorem wspomnianego Instytutu, który w oparciu o najnowszą literaturę wprowadził szereg uzupełnień, zwracając między innymi uwagę na *Collectio Erlangensis*, zbiór bardzo bliski *Collectio Lipsiensis*. Drukując niniejszą wersję mego artykułu pośrednio podkreśliłam wkład uczyniony przez Kuttnera w wyjaśnienie stosunku między wcześniejszymi zbiorami grupy bamberskiej a *Collectio*

¹ A. Vetulani, St. Kuttner, *Un fragment d'une collection systématique de Décrétales antérieure à la Compilatio Prima*, *Traditio*, t. XVI, New York 1960, s. 534—540.

Lipsiensis i na pochodnych od niej, wśród których należy szukać głównego magazynu tekstów, z których korzystał Bernard z Pawii. Nadto St. Kuttner wykazał ścisły związek fragmentu krakowskiego z fragmentem rękopisu florenckiego w Bibliotece Laurentiana Plut. sin. 6. Uważam za sukces, że została przezeń, w oparciu o *Coll. Parisiensis II*, przyjęta moja hipoteza oparta na fragmencie krakowskim o kursowaniu zbiorów pośrednich zawierających teksty przedgracjanowskie i synodalne francuskie, które wzbogaciły zbiory dekretalów papieskich.

UN RECUEIL SYSTÉMATIQUE DE DÉCRÉTALES PONTIFICALES DANS LE FRAGMENT CRACOVIEŃ

Jusqu'à la dernière guerre, la science polonaise n'a pas réussi à dresser un catalogue complet des manuscrits médiévaux conservés dans les bibliothèques de Pologne. Même le catalogue des manuscrits de la célèbre Bibliothèque Jagellonne à Cracovie (le meilleur de tous ceux qui jusqu'à présent ont paru en Pologne) doit aujourd'hui être considéré comme insuffisant: il exige de nombreuses mises à jour.

Cette négligence a dû avoir des conséquences néfastes. Pendant la dernière guerre ont été brûlés par l'occupant, l'insurrection de Varsovie écrasée, les immenses collections de bibliothèques de la capitale, avant tout les collections d'un prix inestimable de la Bibliothèque Nationale. Les nazis ont enlevé les collections de la bibliothèque du séminaire de Płock, collections d'autant plus précieuses qu'avant la guerre elles s'enrichirent des manuscrits médiévaux de l'ancienne bibliothèque de l'église cathédrale. Les fonds manuscrits de ces bibliothèques n'étaient même pas inventoriés convenablement et c'est seulement grâce aux descriptions et résumés anciens de certains manuscrits aujourd'hui perdus que nous pouvons estimer l'étendue des pertes irréparables que la culture européenne a subies à la suite de ces destructions.

Après la guerre, l'Institut de Philosophie et de Sociologie de l'Académie Polonaise des Sciences a entrepris des travaux collectifs en vue du recensement des ouvrages philosophiques contenus dans les manuscrits médiévaux conservés en Pologne. Au cours de ces travaux, aussi pénibles qu'importants, l'attention de Madame Z. K. Siemiątkowska a été tout particulièrement attirée par le ms 106 du chapitre cathédral de Cracovie contenant un des plus anciens manuscrits de la *Summa aurea* de Guillaume d'Auxerre (Au sujet de la *Summa aurea* de Guillaume d'Auxerre, dans: *Mediaevalia Philosophica Polonorum*, (T. X/1961/p. 75—76), apporté de Padoue en Pologne dans les années qui ont immédiatement suivi 1234. Pour ce manuscrit, relié en Italie du Nord, on avait utilisé, en guise de feuilles de garde, le bion d'un manuscrit juridique plus ancien, écrit dans le dernier quart du XIIe s. Nous rendant à l'invitation de l'identifier, nous avons constaté que le fragment en question relève d'un recueil systématique de décrétales pontificales, composé avant la *Compilatio prima* de Bernard de Pavie. Nous avons établi que ce recueil est antérieur à la célèbre *Collectio Lipsiensis* dans laquelle Bernard de Pavie puisait, directement ou indirectement, les textes de son recueil. En même temps, nous avons tiré plusieurs autres conclusions dont fait état le présent article. Elles ont été complétées et, en partie, rectifiées par St. Kuttner (*Traditio*, T. XVI/1960/p. 534—540) qui disposait des textes manuscrits et des ouvrages critiques qui ne m'étaient pas accessibles.